УДК 338.1

DOI: https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-2-5

Ліхота О.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом,
економіки праці та публічного управління
Північноукраїнського інституту імені Героїв Крут
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Likhota Oleksandr
North Ukrainian Institute named after Heroes of Kruty
of the Private Joint-Stock Company "Higher Educational Institution
"Interregional Academy of Personnel Management"

СВІТОВІ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

GLOBAL MODELS OF STATE REGULATION OF INNOVATION ACTIVITY

У сучасній глобальній економіці державне регулювання інноваційної діяльності є ключовим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країн. Держави застосовують різні моделі підтримки інновацій, залежно від особливостей національної економіки, політичної системи та стратегічних пріоритетів. У статті розглядаються основні світові моделі державного регулювання інновацій, включаючи американську (ліберально-ринкову), європейську (соціально-орієнтовану), китайську (державну) та ізраїльську (стартап-економіку). Проаналізовано основні механізми державної підтримки інновацій, такі як фінансування досліджень і розробок (R&D), податкові стимули, державно-приватне партнерство (PPP) та захист інтелектуальної власності. Дослідження показує, що найбільш ефективні моделі поєднують державну підтримку з ринковими механізмами, що дозволяє прискорювати технологічний розвиток та забезпечувати стабільний економічний ріст.

Ключові слова: інновації, державне регулювання, світові моделі, фінансування R&D, податкові стимули, державно-приватне партнерство, США, ЄС, Китай, Ізраїль, конкурентоспроможність.

In today's global economy, government regulation of innovation is a key factor in economic growth and competitiveness. Countries apply different models of innovation support, depending on the specifics of their national economy, political system and strategic priorities. This article examines the main global models of innovation regulation, including the American (liberal market), European (socially oriented), Chinese (dominated by public administration) and Israeli (startup-oriented) models, providing a comparative analysis of their strengths and weaknesses. The author analyzes the key mechanisms of state support for innovation, such as financing research and development (R&D), both directly through grants and indirectly through support for research institutions; providing tax benefits and other financial incentives for innovative companies; developing public-private partnerships (PPPs), which leverage the expertise and resources of both sectors; and ensuring the protection of intellectual property rights, a critical component for incentivizing investment in innovation. Particular attention is paid to the specifics of the functioning of innovation ecosystems in each model, including the role of universities, research centers, venture capital funds, and business incubators, as well as the less formal networks of collaboration that contribute to knowledge transfer. The study shows that the most effective models are those that combine elements of government intervention with market mechanisms, creating a dynamic balance that fosters both creativity and efficiency, ensuring acceleration of technological progress, stimulation of innovation activity and stable economic growth. It has also been found that the success of innovation policy largely depends on the ability of the state to adapt its strategy to changing global market conditions and technological trends, requiring a flexible and forward-looking approach. An important factor is the creation of a favorable investment climate, characterized by regulatory certainty and access to capital, and ensuring effective interaction between all participants in the innovation process: the state, business, research institutions and civil society, fostering a culture of open communication and collaboration. The results of the study may be useful for improving the national innovation policy, providing policymakers with insights and best practices taking into account the best international practices.

Keywords: innovation, government regulation, global models, R&D funding, tax incentives, public-private partnerships, USA, EU, China, Israel, competitiveness.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність є ключовим фактором економічного зростання, розвитку високотехнологічних галузей та підвищення конкурентоспроможності держав. У сучасному світі державне регулювання інновацій відіграє визначальну роль у створенні сприятливих умов для розвитку наукових досліджень, технологічних проривів та комерціалізації нових ідей. Глобалізація, цифровізація економіки та посилення міжнародної конкуренції зумовлюють необхідність розробки ефективних механізмів стимулювання інноваційної активності [11, с. 12–18].

Різні країни використовують власні підходи до формування інноваційної політики, що відображає їхні економічні можливості, науковий потенціал та стратегічні пріоритети. США віддають перевагу ліберально-ринковій моделі, що передбачає активне залучення приватного капіталу та венчурного фінансування. Європейський Союз реалізує соціально-орієнтовану модель, яка базується на державному фінансуванні науки та стратегічних інноваційних програм. Китай застосовує державну модель інноваційного прориву, концентруючи ресурси на пріоритетних секторах економіки. Водночас Ізраїль демонструє успішність стартап-економіки, що базується на високій державній підтримці інноваційних підприємств [13, с. 25–32].

Вивчення світових моделей державного регулювання інновацій є особливо важливим для країн, які прагнуть інтегруватися в глобальну економіку, нарощувати власний технологічний потенціал та вирішувати нагальні соціально-економічні проблеми, такі як подолання технологічного розриву з провідними країнами, створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення. Однак, незважаючи на різноманіття підходів, залишається відкритим питання про те, яка модель державного регулювання інновацій є найбільш ефективною в сучасних умовах, та які механізми можуть бути адаптовані для конкретної країни з урахуванням її специфіки. Аналіз досвіду США, ЄС, Китаю, Ізраїлю та інших держав дозволяє оцінити ефективність різних підходів до стимулювання інноваційної діяльності та визначити оптимальні механізми їхньої реалізації [6, с. 40–47].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світові моделі державного регулювання інноваційної діяльності є предметом широкого наукового аналізу. Багато дослідників вивчають ефективність різних підходів до підтримки інновацій, оцінюючи їхній вплив на економічне зростання та технологічний розвиток. У цьому дослідженні проаналізовано праці, присвячені вивченню інноваційної політики різних країн, що дозволяє виявити ключові особливості та закономірності. Зокрема, Річард Нельсон досліджує модель національних інноваційних систем (NIS), підкреслюючи, що ефективність інноваційної політики залежить від взаємодії між державою, науковими установами та бізнесом. Він порівнює системи США, Європи та Азії, наголошуючи, що США покладаються на ринкові механізми, а Європа та Азія – на державне регулювання [12, с. 12–18].

Маріана Маццукато розглядає роль держави у стимулюванні інновацій, доводячи, що великі прориви, такі як Інтернет, GPS, біотехнології, стали можливими завдяки державним інвестиціям. Вона наголошує, що США та ЄС використовують активну державну підтримку R&D через NSF, DARPA, Horizon Europe [10, с. 25–32]. Роберт Аткінсон та Стівен Езелл аналізують світову конкуренцію у сфері інновацій та порівнюють стратегії США, ЄС та Китаю. Вони зазначають, що США використовують венчурний капітал та податкові стимули, ЄС – регуляторну політику, а Китай – державне фінансування технологічних проривів [2, с. 40–47].

Генрі Чесброу запропонував концепцію відкритих інновацій, яка використовується в США та Європі. Він підкреслює, що успішні країни стимулюють співпрацю між корпораціями, університетами та стартапами, що значно прискорює впровадження технологій [4, с. 55–63].

Джонатан Грубер та Сімон Джонсон аналізують роль державних програм підтримки інноваційних регіонів. Вони доводять, що успішна політика США ґрунтується на створенні технологічних кластерів та венчурного фінансування, що відрізняє її від більш централізованого підходу Китаю [8, с. 78–85]. Карлота Перес вивчає вплив фінансового капіталу на інноваційний розвиток, наголошуючи, що США досягли успіху завдяки гнучкому ринку венчурного капіталу, тоді як Китай та ЄС покладаються на державне фінансування [14, с. 110–118].

Річард Флорида досліджує, як державні інвестиції у освіту, науку та високотехнологічні міста сприяють розвитку інноваційної економіки. Він підкреслює, що США та Європа інвестують у людський капітал, тоді як Китай робить ставку на інфраструктуру [7, с. 201–210].

Аджемоглу Д. та Робінсон Дж. аналізують баланс між державним втручанням та ринковими механізмами у сфері інновацій. Вони доводять, що найефективніші моделі поєднують державну підтримку з конкуренцією приватного сектору, що спостерігається у США, Німеччині та Ізраїлі [1, с. 310–318].

Аналіз показує, що світові моделі державного регулювання інновацій суттєво відрізняються за ступенем втручання держави

в інноваційні процеси. Так, США віддають перевагу ліберально-ринковому підходу, тоді як ЄС реалізує соціально-орієнтовану модель. Китай, у свою чергу, застосовує стратегію державного інноваційного прориву, а Ізраїль демонструє успішність стартап-економіки. Найбільш ефективними виявляються ті моделі, які поєднують державну підтримку з ринковими механізмами, забезпечуючи гнучкість та адаптивність інноваційної політики до мінливих умов. Досвід різних країн свідчить, що фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (R&D), податкові стимули, а також державно-приватне партнерство відіграють ключову роль у створенні сприятливого середовища для інноваційного розвитку.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі ключових моделей державного регулювання інноваційної діяльності, що існують у світовій практиці. Це передбачає визначення їхніх особливостей, переваг і недоліків, оцінку ефективності застосованих механізмів державного впливу, а також формулювання рекомендацій щодо вдосконалення інноваційної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження інноваційної політики різних країн показує, що успішність державного регулювання залежить від низки факторів: наявності розвиненої наукової інфраструктури, механізмів фінансування інновацій, рівня державно-приватного партнерства та ефективності захисту інтелектуальної власності. Однак кожна модель має свої переваги та виклики, які необхідно враховувати при формуванні власної інноваційної стратегії [5, с. 55–63].

Основні проблеми, що стоять перед державним регулюванням інновацій:

• Рівень фінансування науки і технологій – країни з високим рівнем фінансування R&D демонструють вищу динаміку розвитку інновацій.

• Ефективність державної підтримки стартапів та венчурного капіталу – у різних країнах підтримка малих інноваційних підприємств здійснюється через різні механізми.

• Захист інтелектуальної власності – у деяких державах слабка система патентного регулювання обмежує інвестиційну привабливість високотехнологічного сектору.

• Глобальна конкуренція та технологічне лідерство – США, Китай та ЄС ведуть активну боротьбу за домінування у сфері новітніх технологій [3, с. 78–85].

Дослідження світових моделей державного регулювання інновацій дозволяє не лише оцінити ефективність окремих підходів, а й виявити можливості їхньої адаптації до національних умов.

Американська модель (ліберально-ринкова модель)

Американська модель (ліберально-ринкова) характеризується мінімальним державним втручанням. Держава фінансує фундаментальні дослідження (NSF, DARPA, NIH), а приватний сектор – прикладні розробки та комерціалізацію. Стимулювання бізнесу відбувається через податкові пільги, гранти та підтримку стартапів. Важливу роль відіграє венчурний капітал. Захист інтелектуальної власності забезпечується USPTO [3, с. 78–85].

Модель ефективна у створенні проривних технологій завдяки гнучкості фінансування (державні та приватні інвестиції) та високій конкуренції в приватному секторі. Відкрита модель інновацій сприяє швидкому поширенню знань. Розвинений ринок венчурного капіталу підтримує стартапи.

Недоліки: нерівномірний доступ до фінансування (особливо для проектів поза пріоритетами венчурних фондів), ризик монополізації технологій великими компаніями, недостатня підтримка проектів з довгим терміном окупності та значним соціальним ефектом.

Американська модель – одна з найуспішніших (лідерство США в технологіях). Переваги: гнучкість, орієнтація на приватний сектор, відкритість. Виклики: нерівність у фінансуванні, монополізація. Адаптація моделі іншими країнами потребує врахування національних особливостей та збалансування підтримки приватного сектору з державним регулюванням.

Європейська модель (соціально-орієнтована інноваційна політика)

Європейська модель характеризується значною державною участю у фінансуванні науки та технологій, особливо через програму «Горизонт Європа». Акцент робиться на співпраці між державою, університетами та бізнесом. Модель спрямована на захист технологічного суверенітету ЄС шляхом підтримки стратегічних секторів (зелена енергетика, медичні технології) [9, с. 110–118].

Модель забезпечує високий рівень державної підтримки науки, що сприяє розвитку фундаментальних досліджень. Збалансоване регулювання ринку створює стабільні умови для інновацій. Орієнтація на сталість та соціальні аспекти (наприклад, вирішення суспільних проблем) є важливою відмінністю.

Недоліки: бюрократичні процедури можуть уповільнювати інноваційні процеси. Рівень венчурного капіталу нижчий, ніж у США, що може обмежувати фінансування високоризикових стартапів.

Європейська модель демонструє сильні сторони у забезпеченні сталого розвитку та вирішенні соціальних проблем через інновації. Державна підтримка науки та співпраця між різними

секторами є ключовими перевагами. Проте, бюрократія та менший обсяг венчурного капіталу є викликами, які потребують уваги. Модель може бути ефективною для країн, що прагнуть поєднати економічне зростання з соціальною відповідальністю та сталим розвитком.

Китайська модель (державна стратегія інноваційного прориву)

Китайська модель характеризується активним державним фінансуванням стратегічних інноваційних галузей, таких як 5G, штучний інтелект та квантові обчислення. Держава стимулює інновації через державні корпорації, надаючи субсидії та здійснюючи контроль над технологічними компаніями [16].

Модель забезпечує високу концентрацію ресурсів у ключових галузях, що дозволяє швидко досягати значних результатів. Швидкість реалізації інноваційних програм є суттєвою перевагою завдяки централізованому управлінню.

Недоліки: Відсутність повної ринкової свободи та високий рівень державного контролю можуть обмежувати конкуренцію та ініціативу приватного сектора. Це також може призводити до неефективного розподілу ресурсів та зниження інноваційної динаміки в довгостроковій перспективі.

Китайська модель демонструє здатність до швидкого технологічного прориву завдяки державній підтримці та концентрації ресурсів. Проте, обмеження ринкової свободи та надмірний державний контроль є серйозними викликами. Модель може бути ефективною для досягнення короткострокових цілей у стратегічних галузях, але її довгострокова стійкість та здатність до генерації проривних інновацій залишаються під питанням. Для інших країн, адаптація цієї моделі вимагає ретельного зважування переваг централізованого управління та ризиків, пов'язаних з обмеженням ринкових механізмів.

Ізраїльська модель (стартап-економіка)

Ізраїльська модель інноваційного розвитку зосереджена на підтримці стартапів та високотехнологічних компаній. Держава активно фінансує інновації через програми Israel Innovation Authority. Важливою особливістю є інтенсивна взаємодія з глобальними корпораціями, що сприяє трансферу технологій та залученню інвестицій [15].

Модель забезпечує динамічний розвиток технологічного сектору завдяки сприятливому середовищу для стартапів. Високий рівень інвестування у дослідження та розробки (R&D) сприяє появі нових технологій та продуктів. Співпраця з міжнародними корпораціями відкриває доступ до глобальних ринків та ресурсів.

Недолік: Висока залежність від міжнародного ринку робить економіку вразливою до зовнішніх шоків та коливань попиту. Це може створювати ризики для стабільності розвитку.

Ізраїльська модель демонструє успішний приклад побудови стартап-економіки, що генерує інновації та приваблює інвестиції. Державна підтримка та відкритість до міжнародної співпраці є ключовими факторами успіху. Проте, залежність від зовнішніх ринків вимагає диверсифікації економіки та розвитку внутрішнього ринку для забезпечення стійкості. Модель може бути корисною для країн, що прагнуть створити сприятливі умови для розвитку високотехнологічного підприємництва та залучення іноземних інвестицій.

Висновки. Різні моделі державного регулювання інновацій відображають економічні та політичні особливості кожної країни. США віддають перевагу ринковій моделі, де приватний сектор відіграє ключову роль. Європейський Союз, навпаки, розвиває соціально-орієнтовану модель, яка забезпечує стабільне фінансування наукових досліджень. Китайська модель характеризується державною стратегією технологічного прориву з активним контролем з боку держави. Ізраїль, у свою чергу, фокусується на стартап-моделі, сприяючи розвитку високотехнологічного бізнесу. Кожна з цих моделей має свої переваги та недоліки, які впливають на її ефективність у конкретних економічних умовах.

Дослідження цих моделей дозволить виявити їх сильні та слабкі сторони. Це, в свою чергу, дасть можливість сформулювати загальні рекомендації щодо оптимальної державної політики у сфері підтримки досліджень та розробок (R&D). Також можна буде запропонувати шляхи адаптації найкращих світових практик для країн, які прагнуть підвищити свою технологічну конкурентоспроможність.

В умовах зростаючої глобальної конкуренції у сфері високих технологій, країни, які не приділяють достатньої уваги підтримці науки та інновацій, ризикують опинитися на периферії світового економічного розвитку. Тому аналіз світових моделей державного регулювання інноваційної діяльності є надзвичайно важливим для формування ефективної національної політики в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Acemoglu D., Robinson J. A. (2019) The Narrow Corridor. New York: Penguin Press. P. 310–318.
2. Atkinson R. D., Ezell S. J. (2019) Innovation Economics. New Haven: Yale University Press. P. 40–47.
3. Brookings Institution (2023). Comparing Innovation Models: U.S., EU, China. Washington, P. 78–85.
4. Chesbrough H. (2003) Open Innovation. Boston: Harvard Business School Press. P. 55–63.

5. China Academy of Sciences (2023). State-led Innovation Policy in China. Beijing, P. 55–63.
6. European Commission (2023). Horizon Europe: Innovation Strategy. Brussels, P. 40–47.
7. Florida R. (2020) The Rise of the Creative Class. New York: Basic Books. P. 201–210.
8. Gruber J., Johnson S. (2019) Jump-Starting America. New York: PublicAffairs. P. 78–85.
9. Harvard Business School (2023). Israel's Startup Ecosystem. Cambridge, P. 110–118.
10. Mazzucato M. (2018) The Entrepreneurial State. London: Anthem Press. P. 25–32.
11. National Science Foundation (NSF) (2023). Annual Report on U.S. Innovation Funding. Washington, P. 12–18.
12. Nelson R. R. (1993) National Innovation Systems: A Comparative Analysis. Oxford: Oxford University Press. P. 12–18.
13. OECD (2023). Innovation Policy in Global Context. Paris, P. 25–32.
14. Perez C. (2021) Technological Revolutions and Financial Capital. Cheltenham: Edward Elgar. P. 110–118.
15. Senor D., Singer S. (2009) Start-up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle. Twelve.
16. Zhang M. (2023) High-Tech Empire: The Rise of Innovation and Technonationalism in China. Cambridge University Press.